

ЛАТИНА ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЛІНГВІСТИЧНОГО МИСЛЕННЯ: СУЧАСНА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

Громко Т. В.

Національний університет «Одеська політехніка»

У статті окреслено актуальність вивчення латинської мови як основи для розуміння сучасних європейських мов. З огляду на дослідження вчених, які висвітлюють значення латинської мови у формуванні граматичних систем мов, зауважено, що структурованість граматики латинської мови полегшує вивчення іноземних мов, розвиває аналітичне мислення й критичний підхід до гуманітарних наук. Проаналізовано запропоновані підручники та навчально-методичні матеріали з латинської мови для ЗВО України, а також переклади класичних європейських посібників, зокрема «Lingua Latina per se Illustrata» Ханса Орберга. Представлено формальний виклад основних аспектів дослідження, зокрема таблиці й схеми, які наочно порівнюють латину як жорстко структуровану граматичну систему з її адаптацією до інших мов та впливом на них в умовах реальної комунікації.

Особливу увагу приділено методиці навчання латини, яка повинна включати комунікативний підхід та порівняльно-історичний аналіз, що показує взаємозв'язки між латиною та сучасними мовами, підкріплюючи процес навчання використанням автентичних текстів. Окремий розділ присвячено сучасним онлайн-платформам та ресурсам (зокрема, Duolingo, Memrise, Perseus Digital Library, Lingua Latina per se Illustrata та The Latin Library), які сприяють вивченню латини та забезпечують інтерактивний формат навчання й доступ до класичних текстів. Практичні завдання з перекладу та аналізу текстів підтримують інтелектуальний розвиток студентів й допомагають краще засвоїти матеріал. Зауважено, що вивчення латинської мови формує критичне мислення та навички структурованого аналізу, важливі для сучасних філологів – перекладачів та літературознавців. Підкреслено, що латина слугує основою для розвитку лінгвістичних компетенцій, розуміння культурної спадщини та здатності до порівняльних досліджень мов, що підвищує загальну фахову підготовку студентів.

Ключові слова: латинська мова, європейська освіта, мовні системи, філологія, культурна спадщина, порівняльний аналіз, онлайн-ресурси.

Hromko T. V. Latin as a tool for the linguistic thinking development: modern teaching methods. The article explores the relevance of learning Latin as a basis for understanding modern European languages. Latin, thanks to its structured grammar, facilitates the learning of foreign languages, develops analytical thinking and a critical approach to the humanities. The author relies on the research of scholars who highlight the importance of Latin in the formation of grammatical systems of languages. The author analyzes textbooks and teaching materials on Latin for Ukrainian universities, as well as translations of classical European textbooks, in particular Hans Orberg's *Lingua Latina per se Illustrata*. The article gives a formal presentation of the main aspects of the study, including tables and diagrams that visually compare Latin as a rigidly structured grammatical system with its adaptation and influence on other languages in real-life communication. Particular attention is paid to the methodology of teaching Latin, which should include a communicative approach and comparative historical analysis that shows the interrelationships between Latin and modern languages, reinforcing the learning process by using authentic texts. A separate chapter is devoted to modern online platforms and resources that facilitate the study of Latin: Duolingo, Memrise, Perseus Digital Library, *Lingua Latina per se Illustrata*, and *The Latin Library*, which provide an interactive learning format and access to classical texts. Practical tasks on translation and text analysis support students' intelligence development and contribute to better learning. The study emphasizes that learning Latin helps to develop critical thinking and structured analysis skills that are important for modern philologists, translators, and literary critics. Latin is the basis for the development of linguistic competencies, understanding of cultural heritage and the ability to conduct comparative studies of languages, which enhances the overall professional training of students.

Key words: Latin, European education, language systems, philology, cultural heritage, comparative analysis, online resources.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. У контексті інтеграції України до європейського освітнього простору вивчення латинської мови набуває особливого значення – не лише як академічної дисципліни, а й важливого інструменту для розуміння сучасних мов, особливо романських. Латина є основою для багатьох європейських мовних систем і продовжує залишатися джерелом значної частини лексики та граматичних

структур у наукових, медичних, правничих і культурних текстах. Романські мови, такі як французька, італійська, іспанська та португальська, походять безпосередньо від латини, що підкреслює її важливість як фундаменту для вивчення цих мов. Знання латини відкриває нові можливості для аналізу мовних явищ, історичної еволюції та лексико-семантичних зв'язків, що сприяє розвитку лінгвістичного мислення студентів.

Крім того, у сучасній педагогіці зростає потреба випрацювання ефективних методик, які не лише забезпечуватимуть вивчення латини як мови, але й формуватимуть у студентів філологічні та аналітичні компетенції, потрібні для інтеграції у світовий академічний простір. Це обґрунтовує необхідність впровадження таких методів викладання латини, які сприятимуть не лише засвоєнню мовного матеріалу, а й розвитку критичного й логічного мислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Латина допомагає глибше усвідомити історичні мовні зміни, оскільки багато мовних систем Європи сягають своїми коріннями до неї. Так, у своїй праці “Über die Struktur und Syntax lateinischer Texte” Е. Ріцель досліджує синтаксичну структуру латинської мови, що мала фундаментальний вплив на розвиток граматичних систем романських мов [19]. Ф. Рак аналізує граматичну систему латини, розглядаючи її як місток між індоєвропейськими мовами та романськими мовами, що відображає історичні мовні зміни [18], а В. Шротт, акцентуючи на тому, що латина слугує основою для багатьох сучасних мов Європи, вивчає її вплив на їхні структури та словниковий склад (див. [20]).

У сучасному науковому дискурсі спостерігається підвищений інтерес до вивчення латинської мови як ключового елемента формування лінгвістичних навичок й аналітичного мислення. Дослідники (їхні думки будуть вказані у статті принагідно) наголошують на необхідності інтеграції латини в навчальні програми з філології як інструменту, що сприяє глибокому розумінню мовних процесів та еволюції європейських мовних систем. Так, автори деяких досліджень фокусуються на методичних аспектах викладання латини, пропонуючи практичні підходи, що включають порівняльно-історичний аналіз, роботу з класичними текстами та застосування новітніх технологій у навчанні.

Науковці досліджують також культурне значення латинської мови, її вплив на романські та германські мови, що робить латину важливою для філологів, які спеціалізуються на цих мовах. Узагальнення результатів цих досліджень засвідчує спрямованість сучасних методик викладання латини на формування не тільки мовних компетенцій, а й аналітичних здібностей, що має істотне значення для подальшої професійної діяльності студентів у галузі перекладу, філології та міжкультурної комунікації.

Опанування латини дає змогу фахівцям опрацювати схожі граматичні конструкції та лексичні форми, полегшуючи вивчення інших мов і відкриваючи ширші горизонти в мовознавстві та перекладі. Латинська мова також розвиває аналітичні здібності, необхідні в гуманітарних науках. Її структурована граматики сприяє глибшому опрацюванню текстів, що є критично важливим для філологів, зокрема мовознавців, літературознавців та перекладачів. Окрім цього, вивчення латини допомагає осягнути культурні й історичні контексти, які вплинули на розвиток європейської науки та літератури, формуючи у студентів комплексне розуміння взаємозв'язків між мовами та культурами.

Незважаючи на те, що латина здається менш практичною в сучасному світі, її важливість для літературознавців і лінгвістів не можна недооцінювати. Вона є основою наукової термінології, що допомагає фахівцям краще орієнтуватися в дисциплінах, які послуговуються термінами латинського походження [4]. Для літературознавців латина – це ключ до аналізу античних джерел, які вплинули на розвиток класичної літератури, а також до простеження генезису літературних течій, натхненних латинськими текстами (див.: [14]).

Формулювання мети і завдань статті. Мета статті – проаналізувати роль латинської мови як інструменту для розвитку лінгвістичного мислення та дослідження сучасних методик викладання, які сприяють формуванню мовних та аналітичних компетенцій у студентів-філологів.

Досягнення поставленої мети передбачає виконати такі **завдання**: 1) проаналізувати значення латини як основи для вивчення європейських мов, зокрема романських та германських; 2) оцінити актуальні методики викладання латинської мови в контексті формування аналітичного та критичного мислення студентів; 3) визначити основні граматичні, лексичні та культурні аспекти, які мають бути враховані у процесі викладання латини для максимального розвитку лінгвістичних компетенцій; 4) обґрунтувати роль латинської мови як засобу для інтеграції у світовий академічний та культурний простір.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання вивчення латини як фундаменту для мовної історії актуалізовано фактом, що вона стала предком багатьох європейських мов, її вивчення дає можливість глибше зрозуміти процеси, що відбувалися в мовах протягом століть, а також проаналізувати складні граматичні та лексичні явища в сучасних мовах. Латина залишається важливим інструментом лінгвістичних досліджень, особливо для вивчення романських мов, як-от французької, італійської та іспанської.

Для літературознавців знання латини відкриває доступ до античної літературної спадщини, до творів таких авторів, як Вергілій, Гораций та Овідій, які мали величезний вплив на європейську літературу епохи Відродження та Нового часу [15]. Крім того, багато наукових праць з філології, філософії, права та медицини були написані латиною, що робить знання цієї мови необхідним для поглибленого аналізу цих джерел.

Вивчення латини є не лише інтелектуальним розвитком, але й шляхом до розуміння давньої культури та історії. Латина завжди посідала важливе місце у класичних гімназіях, і сьогодні її продовжують викладати в престижних навчальних закладах багатьох країн. Граматика латинської мови формує логічне мислення та системність, що є корисним для сучасного навчання [13, 205]. Латина має особливе значення для істориків, які досліджують періоди Римської імперії та раннього Середньовіччя, адже без розуміння латинських текстів неможливо опанувати джерела тієї епохи. До того ж вивчення латини є важливим компонентом підготовки юристів, зокрема в аспекті дослідження римського права

як фундаменту сучасних правових систем різних європейських країн. Знання латинської мови дає змогу фахівцям у галузі права правильно інтерпретувати юридичні терміни латинського походження [ЛУ УЛС; ЛУС; OLD], а також глибше розуміти концептуальні основи правових норм, що виникли в межах римського права та стали основою для багатьох європейських правових систем. Крім того, латина є ключем до аналізу історичних юридичних документів і першоджерел, які містять основоположні принципи та доктрини, що лягли в основу розвитку теорії держави і права [9]. Таким чином, вивчення латини сприяє не лише збагаченню термінологічного арсеналу юристів, але й формуванню історико-правового мислення, необхідного для глибокого розуміння еволюції правових інститутів.

Викладання латинської мови у ЗВО України провадять за підручниками, що відображають сучасні методичні підходи до вивчення цієї дисципліни й враховують специфіку української освітньої системи. Основними виданнями є «Латинська мова» В. Д. Литвинова та Л. П. Скорини [3], що містить теоретичний і практичний матеріал для початкового опанування латини, а також сучасні підручники з латини С. А. Шведова [11], Р. М. Оленича [5], які становлять важливий ресурс для студентів гуманітарних факультетів, особливо з акцентом на термінологію. При викладанні латинської мови професори та викладачі використовують власні авторські надбання – різноманітні навчально-методичні матеріали, спрямовані на підготовку студентів гуманітарних спеціальностей. Так, практичний курс «Латинська граматики» Г. Калішевського є одним із перших видань з латини, що зберігає цінність завдяки структурованому викладу граматичних основ мови [1]. Конспект лекцій Л. М. Ростомової, підготовлений для студентів-філологів спеціалізації «Германські мови», містить матеріали, орієнтовані на опанування базових граматичних та лексичних структур [8]. У навчально-методичному посібнику «Латинська мова» О. П. Цвид-Гром для здобувачів гуманітарних наук подано широкий лексико-граматичний матеріал, що відповідає сучасним стандартам і вимогам філологічної підготовки [10]. Конспект лекцій «Латинська мова» В. Д. Шинкарука і С. В. Харченко доповнює систему викладання латини, допомагаючи студентам закріпити ключові знання [12].

Разом з українськими виданнями для викладання латини використовують переклади класичних європейських посібників, таких як «*Lingua Latina per se Illustrata*» Ханса Орберга, що представляє латину через контекстний метод і полегшує засвоєння мови за допомогою текстів і вправ, сприяючи розвитку базових лексичних та граматичних навичок і забезпечуючи необхідну підготовку для професійного використання латинської мови [16]. «*Familia Romana*» є першою частиною серії та розрахована на початковий рівень. Х. Орберг послуговується методом «живої латини» (*lingua viva*), що дає змогу студентам освоювати мову за допомогою простих ілюстрацій, діалогів і прикладів з реального життя Стародавнього Риму. А тому цей підручник актуальний для різних рівнів підготовки, оскільки

уможливлює студентам самостійно, відповідно до власного темпу сприймання вивчати матеріал, поступово дидактично просуваючись від простих до складніших синтаксичних структур.

Латина є важливою для вивчення англійської мови, оскільки вона суттєво вплинула на формування англійської лексики та граматики [17]. Великий зсув голосних, зміни в займенниковій системі – це явища, де роль латини важко переоцінити. Знання латини дає змогу краще зрозуміти мовні зміни та проводити контрастивні (порівняльні) дослідження сучасних європейських мов.

Загалом вивчення мови поєднує формальні знання з розвитком інтуїції. Латинська мова, яка втілює формалізм і структуру [5, 65–70], разом із давньогрецькою мовою, яка базується на інтуїтивних принципах, створюють чудове поєднання для тих, хто прагне глибоко опанувати класичні мови. Це формує критичне мислення та розвиває навички чіткого висловлювання й аргументації, що є важливими в багатьох сучасних професіях, серед іншого й у журналістиці.

Класична освіта стимулює аналітичне мислення через порівняння текстів, оцінку думок і аргументів, що сприяє розвитку інтелектуальних здібностей і підготовці до викликів сучасного світу, у якому інформація потребує постійного критичного аналізу [2].

Вивчення латинської мови цінне для філологів, зокрема лінгвістів та перекладачів, з міркувань надання можливостей отримати нішеву спеціалізацію, що відкриває перспективи працевлаштування в наукових та освітніх установах. Методика викладання повинна враховувати загальні закономірності між латиною і романськими мовами, що забезпечуватиме глибше розуміння їхньої структури. Латинська мова допомагає студентам краще оволодіти структурами сучасних мов, важливими для їхньої професійної діяльності. Так, викладання повинне включати порівняльний аналіз між латиною і сучасними мовами, що сприятиме розумінню мовних процесів та еволюції, розвитку аналітичного мислення, необхідних студентам для того, щоб зіставляти різні мовні системи та виокремлювати ключові елементи.

Практичні заняття з перекладу також важливі для закріплення знань. Незважаючи на відносну простоту граматики латини, складність вивчення полягає в обмеженій кількості навчальних матеріалів і можливості практики з носіями. Лекційні матеріали та підручники відіграють важливу роль, але студентам також потрібна підтримка викладачів або репетиторів. Основна увага повинна приділятися розвитку лексико-семантичних та граматичних навичок. Класичні латинські тексти повинні бути основою викладання, оскільки вони, як приклади високої мовної культури, слугують зразком для вивчення класичної граматики та стилістики. Використання сучасних технологій, таких як інтерактивні платформи, підвищує інтерес студентів, робить навчання більш гнучким. Так, «*The Oxford Latin Dictionary*» (OLD), виданий Oxford University Press 1982 року, є одним з найавторитетніших і найкомплексніших джерел латинської лексики класичного періоду. Створення

цього словника стало значним досягненням у галузі класичних студій, оскільки OLD надає повний компендіум значень, етимології, граматичних форм та прикладів уживання латинських слів на основі широкого кола текстів, що охоплюють період від ранньої класичної доби до 200 р. н. е.

Однією з ключових особливостей «The Oxford Latin Dictionary» є його орієнтація на історичний принцип опису, який забезпечує глибоке розуміння еволюції значень та контекстів вживання латинських лексичних одиниць. На відміну від інших словників, що часто базуються на середньовічних і церковних текстах, OLD концентрується винятково на класичному періоді, що робить його унікальним ресурсом для вивчення «чистої» латинської мови.

Опанування латинською мовою розвиває лінгвістичне та аналітичне мислення, необхідне для дослідження мовної еволюції. Методичні підходи, такі як порівняльно-історичний аналіз і робота з класичними текстами [1; 6; 7; 12], забезпечують глибоке засвоєння матеріалу. Інтерактивні технології сприяють підвищенню зацікавленості та ефективності навчання.

Окрім латинської мови, перекладачам варто звернути увагу на вивчення інших класичних мов, таких як давньогрецька, що допоможе краще зрозуміти етимологію та розвиток європейських мов. Практика перекладу класичних текстів сприяє розвитку навичок точного передавання змісту та культурних контекстів. Використання сучасних електронних словників і платформ для аналізу мови уможливує ефективніше працювати з великими обсягами текстів, що підвищує якість перекладу та загальну компетентність фахівця.

Вивчення латинської мови як іноземної повинно базуватися на системному підході, в основі якого знаходиться порівняльний аналіз, що дозволяє виявляти спільні риси між латиною та сучасними мовами, особливо романськими. Комунікативний аспект також може бути корисним навіть для мертвої мови, через переклад та інтерпретацію текстів. Контекстуальне навчання передбачає залучення автентичних текстів, що дозволяє краще зрозуміти мовну культуру. Інтерактивні методи, зокрема використання сучасних технологій, стимулюють активність і зацікавленість студентів.

Сучасні платформи для вивчення латинської мови охоплюють як традиційні, так й інтерактивні ресурси. Серед традиційних варто відзначити *Duolingo*, яка пропонує базовий курс латини з акцентом на словниковий запас і граматику. *Memrise* пропонує схожі можливості навчання за рахунок повторення. *Perseus Digital Library* дає змогу працювати з автентичними текстами та отримувати граматичний аналіз. Для глибшого занурення актуальні інтерактивні платформи, такі як *Lingua Latina per se Illustrata*, що спрямовані на читання оригінальних текстів, а також *The Latin Library*, де можна знаходити класичні твори для аналізу.

Серед корисних онлайн-ресурсів для філологів – *Project Gutenberg* (<https://gutenberg.org/>), який пропонує величезну бібліотеку безкоштовних класичних текстів; *Perseus Digital Library* ([\[tufts.edu/\]\(https://perseus.tufts.edu/\)\), що є цифровою бібліотекою для вивчення класичних мов, зокрема латини та грецької; *Google Scholar* \(\[scholar.google.com\]\(https://scholar.google.com/\)\), який уможливує знаходити наукові статті та книги; *Internet Archive* \(<https://archive.org/>\), що надає доступ до різноманітних книг та досліджень, чи *JSTOR* \(<https://jstor.org/>\) – до академічних статей. Стародавні латинські тексти можна знайти на *Perseus Digital Library*, *The Latin Library* \(<http://www.thelatinlibrary.com/>\), *Loeb Classical Library* \(<https://www.loebclassics.com/>\) та *Internet Archive*.](https://perseus.</p></div><div data-bbox=)

Латинська мова є унікальним лінгвістичним феноменом, адже поєднує ознаки мертвої та живої мови. Як мертва мова, латина перестала бути розмовною після падіння Римської імперії, проте її граматична структура, словотвірний потенціал та термінологічна база залишилися активними в сучасних науках, праві та філософії. Вона продовжує використовуватися як основа для створення нових наукових термінів та юридичних понять. Латина також має конкорданс, тобто строгі граматичні правила узгодження, які вплинули на розвиток багатьох сучасних мов. Її словотвірний потенціал залишається невичерпним завдяки регулярним граматичним формам і можливості адаптувати старі слова до нових концептів. Незважаючи на те, що латина не використовується в повсякденній мові, її живий вплив спостерігається у спеціалізованих сферах, що підкреслює її важливість у культурному та науковому просторі.

Актуальність практики латинської мови для філологів полягає в ключовій ролі її для розуміння наукової термінології, юридичних і літературних текстів, а також формування фундаментальних знань, які полегшують вивчення нових мов і мовних процесів.

Латинська мова має унікальне значення як засада для багатьох аспектів лінгвістики. Вона виступає фундаментом для порівняльно-історичного аналізу мов і відіграє ключову роль у вивченні мовних змін та еволюції індоєвропейських мов, а відтак її вплив проявляється у граматичних системах сучасних мов, а також у розвитку наукової термінології, що робить її значущою для мовознавчих досліджень і філологічної освіти.

Підхід до вивчення латинської мови як системи, базованої на чітких правилах і формалізованій структурі, дає змогу глибше розвинути метамовні знання, тобто усвідомити особливості функціонування мови як системи. Зі своєю строгою граматичною побудовою та синтаксичною логікою вона слугує чудовим прикладом для розуміння загальних принципів мовної організації, що потім можна застосовувати своєрідним шаблоном до зіставлення з іншими мовами, принаймні індоєвропейської мовної спільності.

Загалом метамовні знання включають вміння аналізувати мовні структури, розпізнавати граматичні категорії та мовні закономірності, незалежно від конкретної мови. У процесі вивчення латини як мови з багатою граматичною системою студенти мають можливість побачити, як різні частини мови взаємодіють між собою, формуючи лексичні, морфологічні та синтаксичні одиниці. Це, зі свого боку, формує вміння усвідомлено використовувати

подібні знання для розуміння інших мовних систем. Завдяки цьому формальному підходу студенти починають мислити на метамовному рівні, тобто усвідомлювати структуру мови не тільки через знання її конкретних правил, але й через аналіз того, як ці правила відображаються в інших мовах. Наприклад, вивчення латинських відмінків та дієслівних форм допомагає усвідомити, як ці самі категорії реалізовані в сучасних мовах, особливо індоєвропейських, що полегшує засвоєння інших мов, зокрема романських і германських.

Крім того, латинська мова розвиває увагу до таких метамовних понять, як *деривація*, тобто процесу утворення нових слів на основі коренів та префіксів, що лінгвістично актуалізується не тільки на філологічних спеціальностях, а й у медицині, фармакології, біології тощо. Це сприяє не тільки розумінню складних лексичних одиниць, але й вмінню вибудувати логічні ланцюжки, які пояснюють виникнення певних мовних явищ у різних мовах. Тому знання як лексики, так і граматики латинської мови робить студентів чутливими до таких процесів у сучасних мовах і допомагає їм розуміти, як змінюються мови з плином часу.

Такий підхід створює основу для розвитку критичного мовного мислення – вміння усвідомлювати не тільки правила мови, але й те, як ці правила функціонують у ширшому мовному контексті. Латина навчає бачити мову як систему, що постійно розвивається, і це сприяє формуванню метамовних навичок, які є цінними не тільки для лінгвістів, але й для будь-кого, хто вивчає інші мови або працює з перекладами.

Мовна система латинської мови, зі свого боку, зосереджується на тому, як ці структурні особливості впливають на вивчення і використання мови у практичних цілях. Структурованість латини полегшує засвоєння мовних категорій і допомагає краще зрозуміти лінгвістичні явища в інших мовах. Історично латині належить важлива роль як основи для розвитку романських мов, таких як італійська, французька чи іспанська. Стабільність фонетичних правил забезпечує точну інтерпретацію текстів, особливо давніх. Гнучкий синтаксис дозволяє створювати складні, але зрозумілі речення, а лексика латини продовжує впливати на сучасну наукову мову, особливо через терміни, які використовуються в різних галузях – медицині, праві і філології.

Це порівняння показує, що система латинської мови є жорсткою і чітко визначеною, тоді як мовна система зосереджується на її історичному розвитку та впливі на інші мови, а також на адаптивності в реальних умовах комунікації. Порівняння термінів *система мови* і *мовна система* в лінгвістиці є важливим з точки зору розуміння, як мова функціонує як явище і як її компоненти взаємодіють між собою. Хоча на перший погляд ці поняття можуть здаватися схожими, вони мають різні акценти й лінгвістичне значення.

Система мови, як правило, описує мову в контексті її структурних елементів і правил. Це поняття охоплює набір граматичних, синтаксичних, морфологічних і фонетичних правил, які визначають, як мова функціонує. Система мови – це сукупність усіх тих

інструментів, які структурують мову і формують те чи те значення. Наприклад, у латинській мові система мови включає суворо визначені категорії відмінків, чітку дієслівну парадигму, набір лексичних засобів та синтаксичні правила, які є загальноприйнятими і використовуються в усіх мовних контекстах. У цьому підході увагу сфокусовано на тому, як мовні одиниці узгоджуються між собою і як вони впливають на утворення правильних і зрозумілих речень.

Мовна система, зі свого боку, є більш широким і гнучким поняттям, яке охоплює не лише правила, але й функціонування мови в конкретному комунікативному контексті. Це поняття звертає увагу на те, як мовна система використовується в реальних умовах спілкування, як людина інтерпретує і буде мовні одиниці у взаємодії з іншими мовними системами і культурними факторами. Мовна система латинської мови, наприклад, включає не лише сукупність правил і норм, але й способи, використовувани в різних періодах історії та в різних текстових жанрах (наукових, юридичних, літературних тощо).

Лінгвістичний підхід до порівняння цих двох понять, який застосовується у традиційній граматиці, де мова описується як чітка система правил, що об'єднує різні елементи, розглядає систему мови як більш статичну і формальну структуру. Наприклад, латинську систему мови описують через аналіз відмінкових систем, форм дієслів та синтаксичних конструкцій, що забезпечує структурну стабільність і послідовність мови.

З іншого боку, мовну систему розглядають у більш динамічному ключі – як систему, яка постійно адаптується до контексту, у якому її використовують. За таких умов лінгвістика звертає увагу не лише на внутрішню структуру мови, але й на соціальні, культурні та історичні чинники, що впливають на використання мови. У випадку латинської мови мовна система також включає процеси, через які латина впливала на інші мови, особливо на романські мови, і її роль у науковому та юридичному дискурсі протягом століть. Це підкреслює, що мовна система є більш гнучкою і здатною адаптуватися до нових умов, тоді як система мови залишається більш фіксованою.

Порівняння цих двох підходів допомагає також краще зрозуміти, як вивчення мови впливає на формування лінгвістичної компетенції. Вивчення системи мови сприяє кращому розумінню структури мови, її правил і формальних категорій. Це дає можливість систематизувати знання про мову і забезпечує основу для граматичної правильності та лексичної точності. Водночас вивчення мовної системи уможливорює краще зрозуміти функціонування мови в реальному світі, її здатність змінюватися та адаптуватися до різних соціальних і культурних контекстів. У цьому випадку філологи отримують змогу не тільки опанувати граматичні правила, але й розуміти, як мова функціонує у контексті комунікації. Отже, порівняння системи мови і мовної системи має ключове значення у лінгвістиці, оскільки репрезентує мову як складний і багатогранний феномен. Система мови представляє чітку структуру правил і норм, тоді як мовна система охоплює ширший контекст використання мови, її адаптацію та взаємодію

з іншими мовами та культурними чинниками. Це порівняння дає змогу глибше зрозуміти мову як динамічну систему, що не лише функціонує за певними правилами, але й постійно змінюється під впливом різних факторів (див. табл. 1).

Таблиця 1 засвідчує результати порівняння структурних аспектів мови з її практичним застосуванням у ширшому контексті. Зокрема, система латинської мови акцентує на чітких правилах і морфологічних категоріях, таких як п'ять відмінків і шістнадцять дієслівних форм. Латина має жорстко визначену граматичну структуру, де зміни іменників за відмінком та дієслів – за часами і способами є фундаментальними для побудови речень. До того ж латинська фонетична система відзначається наявністю довгих і коротких голосних, що відіграє важливу роль для правильного розуміння значень слів. Порядок слів у латині може бути вільним, хоча частіше переважає структура суб'єкт-об'єкт-дієслово (SOV), що надає певної гнучкості, але залишається підпорядкованою логічним правилам. Важливою частиною латинської мови є дериваційні процеси, тобто утворення нових слів за допомогою префіксів і суфіксів, що збільшує її словниковий потенціал.

Система латинської мови відзначається високим ступенем формалізації і чіткістю структури, що робить її однією з найбільш упорядкованих мов світу. Морфологія латинської мови включає п'ять відмінків, кожен з яких має своє призначення: підмет, додаток, обставини тощо. Іменники змінюються за відмінками і числом (однина та множина), а дієслова репрезентовані шістнадцятьма формами, які варіюються залежно від часу, способу й стану (активний чи пасивний). Прикметники узгоджуються з іменниками за відмінком, числом і родом, що робить граматичну структуру мови вкрай організованою. Для синтаксису латини характерний вільний порядок слів, хоча стандартна структура часто базується на схемі суб'єкт – об'єкт – дієслово. Проте гнучкість порядку слів дає мовцям можливість варіювати акценти в реченнях. Латинська мова багата на спеціальні граматичні конструкції, такі як «Ablativus absolutus» або «Accusativus cum infinitivo», які допомагають стисло й точно передавати зміст.

Загалом латинська мова є не лише основою для вивчення багатьох європейських мов, але

й потужним інструментом для розуміння мовних процесів у цілому (рис. 1).

Латинська мова, особливо у своїй класичній формі, була надзвичайно структурованою. Чіткість і формалізація її на всіх мовних рівнях дозволяють бачити в латині систему, де кожен елемент має своє місце і функцію. Крім того, латинська мова впливала на низку сучасних європейських мов, наприклад, її граматичні категорії є базовими для багатьох індоєвропейських мов, що допомагає філологам простежувати розвиток мовних систем і їхні зміни в часі. Таким чином, латинська мова не лише є мовною системою, але й виступає моделлю для розуміння структури і еволюції багатьох інших мов.

Підхід до вивчення латинської мови як системи, що базується на чітких правилах і формалізованій структурі, дозволяє глибше розвинути метамовні знання, тобто усвідомлення того, як функціонує мова як система. Латинська, зі своєю строгою граматичною побудовою та синтаксичною логікою, слугує чудовим прикладом для розуміння загальних принципів мовної організації, що потім можна застосовувати до інших мов.

Метамовні знання включають вміння аналізувати мовні структури, розпізнавати граматичні категорії та мовні закономірності, незалежно від конкретної мови. Латина, як мова з багатою граматичною системою, дає можливість студентам побачити, як різні частини мови взаємодіють між собою, формуючи лексичні, морфологічні та синтаксичні одиниці. Це формує вміння усвідомлено використовувати подібні знання для розуміння інших мовних систем.

Завдяки цьому формальному підходу, студенти починають мислити на метамовному рівні, тобто усвідомлювати структуру мови не тільки через знання її конкретних правил, але й через аналіз того, як ці правила відображаються в інших мовах. Наприклад, вивчення латинських відмінків та дієслівних форм допомагає усвідомити, як ці ж категорії реалізовані у сучасних мовах, особливо індоєвропейських, що полегшує засвоєння інших мов, зокрема романських і германських.

Крім того, латинська мова розвиває увагу до таких метамовних понять, як деривація, тобто процес утворення нових слів на основі коренів та префіксів. Це допомагає не тільки у розумінні складних

Таблиця 1

Система латинської мови vs Латина як мовна система

Система латинської мови	Латина як мовна система
Морфологічно структурована: п'ять відмінків, шістнадцять форм дієслів, узгодження прикметників з іменниками.	Чітка структурованість, що полегшує засвоєння мови та розуміння лінгвістичних категорій.
Чітка граматична побудова: зміни іменників за відмінком, а дієслів – за часами і способами.	Історична важливість як основи для романських мов та їх розвитку.
Фонетична система з довгими та короткими голосними.	Стабільна фонетика, що допомагає у правильній інтерпретації текстів.
Вільний порядок слів із переважною структурою SOV (суб'єкт-об'єкт-дієслово).	Гнучкий синтаксис, який дозволяє створювати складні, але чіткі речення.
Широке використання дериваційних процесів через префікси і суфікси.	Лексичний вплив на наукові терміни та розвиток сучасної наукової мови.

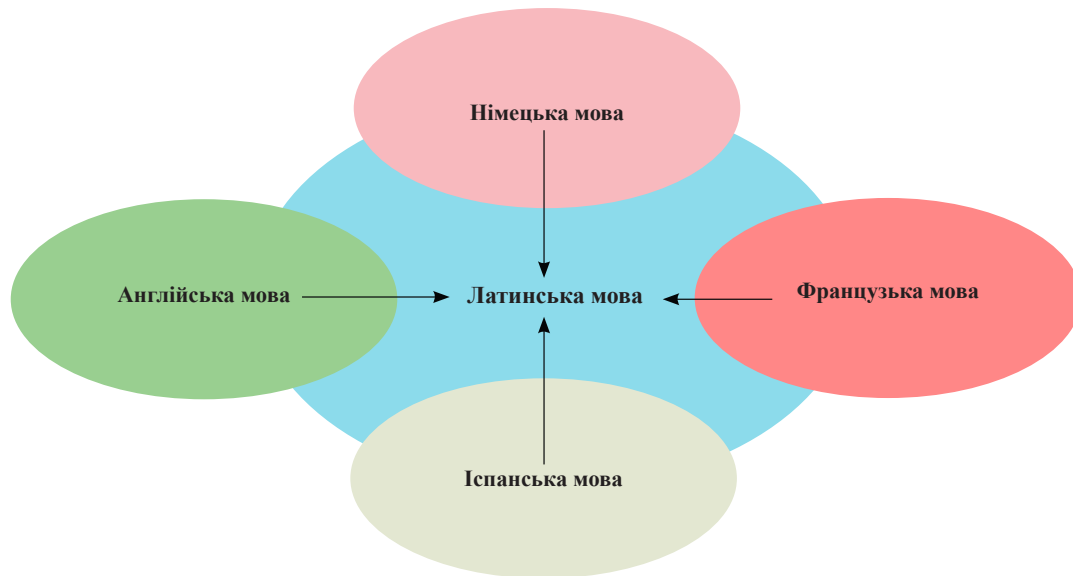

Рис. 1

лексичних одиниць, але й у побудові логічних ланцюжків, що пояснюють виникнення певних мовних явищ у різних мовах. Знання латинської лексики та граматики робить студентів чутливими до таких процесів у сучасних мовах і допомагає їм розуміти, як змінюються мови з плином часу.

Суть викладання латинської мови для студентів-філологів полягає в поєднанні класичних та інноваційних методів, які допомагають сприймати латину не лише як «мертву мову», а й як важливий інструмент для розуміння сучасних європейських мов і наукової термінології. Завдяки системному підходу студенти вчаться аналізувати лексичні та граматичні зв'язки між латинською та сучасними мовами, що спрощує їх подальше навчання іноземних мов, особливо романських. При цьому методологічно актуалізується акцент на необхідності розвивати у студентів філологічне мислення, що базується на історичному розвитку мовних структур. Викладання латини сприяє розумінню фундаментальних принципів побудови мови, її функцій у різних історичних контекстах, що, у свою чергу, дозволяє студентам краще засвоювати нові мовні системи.

Латинська мова має особливе значення для студентів спеціальності 035 «Філологія. Германські мови» в Національному університеті «Одеська політехніка». Латина є важливою ланкою для глибокого розуміння походження та еволюції германських мов, таких як англійська та німецька. Багато лексичних одиниць у сучасних германських мовах запозичені з латинської через тісні історичні зв'язки з Римською імперією та подальшим поширенням латини як мови науки й культури.

Для філологів, які спеціалізуються на германських мовах, латина є ключем до розуміння лінгвістичних процесів, що відбувалися в середньовічну добу, коли латинська була мовою церковної та наукової літератури. Латинські тексти, зокрема середньовічні хроніки та документи, значною мірою вплинули на розвиток літератури германських народів. Студенти, які вивчають латинську, можуть глибше

аналізувати ці твори та простежувати вплив латинської мови на англійську та німецьку літератури.

Крім того, знання латини є корисним для розуміння наукової термінології, особливо у філологічних дослідженнях, де лексика латинського походження широко використовується для опису граматичних категорій, лексичних одиниць і мовних явищ. Вивчення латини допомагає студентам цієї спеціальності структурувати своє мовне мислення та розвивати глибше розуміння мовних систем, що підвищує їхні професійні компетенції в галузі германської філології.

Таким чином, викладання латинської мови в Одеській політехніці є не лише традицією, а й важливою складовою для розвитку студентів-філологів, що допомагає їм опанувати складні мовні структури та збагатити свої знання історії мов, зокрема германських.

Висновки та перспективи досліджень. У результаті проведеного дослідження доходимо висновку, що вивчення латинської мови є невід'ємною частиною підготовки філологів, зокрема тих, хто спеціалізується на германських та романських мовах. Латинська мова завдяки своїй чітко структурованій та формалізованій системі дає змогу студентам краще засвоювати граматичні, синтаксичні та морфологічні правила, формуючи глибоке розуміння мовної структури. Водночас історичний розвиток латини та її вплив на сучасні мови є її гнучкість та адаптивність, що уможливило студентам бачити мову як багатогранний феномен, здатний до змін.

Опанування латини відкриває студентам доступ до культурної та літературної спадщини античності та сприяє розвитку аналітичного мислення, необхідного для усвідомленого розуміння мовних процесів. У перспективі важливим напрямом дослідження є розробка інноваційних методів викладання латини, які б підвищували зацікавленість студентів та сприяли інтеграції знань про латину у вивчення інших мов. Також перспективними є дослідження міжмовних зв'язків латини

з іншими європейськими мовами та вивчення впливу латинської лексики й синтаксису на формування сучасних наукових термінологій, що сприятиме глибшому розумінню механізмів мовних запозичень і адаптації лексики у різних галузях знань.

Латина залишається ключовим інструментом для дослідження історії мов і термінології, а також

допомагає точніше розуміти зміни в лексичних і граматичних системах. Таким чином, вивчення латини сприяє формуванню критичного мислення і мовної грамотності, що є необхідним для філологів у сучасному інформаційному суспільстві, а також створює основу для подальшого професійного зростання і наукових досліджень у галузі філології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Калішевський Г. Латинська граматики. Практичний курс. Київ–Відень : Т-во «Вернигора», 1918. 128 с.
2. Кузнецова В. І., Румік О. В. Інноваційні методи викладання латинської мови у вищих навчальних закладах. *Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича. Серія: Філологія.* 2018. Вип. 792. С. 15–23.
3. Литвинов В. Д., Скорина Л. П. Латинська мова : підручник. Київ : Вища школа, 1990. 247 с.
4. Масенко Л. Вплив латинської мови на термінологію української науки. *Мовознавство.* 2015. № 3. С. 56–61.
5. Оленіч Р. М. Латинська мова. Львів : Світ, 2001. 167 с.
6. Ріжняк О. Л. Методика викладання латинської мови для студентів юридичних факультетів. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія : Юридичні науки.* 2019. № 10. С. 78–85.
7. Ростомова Л. М. Короткі відомості з історії латинської мови – материнської мови юриспруденції. *Мова і право : матер. круглого столу (09 листопада 2018 р.).* Одеса : ОДУВС, 2018. С. 7–12.
8. Ростомова Л. М. Робочий конспект лекцій з дисципліни «Латинська мова» для студентів-філологів I курсу : спеціальність 035 «Філологія», спеціалізація 035.041 – Германські мови і література (переклад включно), перша англійська. Одеса : Одеська політехніка, 2021. 53 с.
9. Скорина Л. П., Чуракова Л. П. Латинська мова для юристів : підручник / за ред. С. В. Семчинського. Київ : Атака, 2001. 416 с.
10. Цвид-Гром О. П. Латинська мова : навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти галузі знань 03 «Гуманітарні науки». Біла Церква, 2023. 350 с.
11. Шведов С. А. Латинська мова : підручник для гуманітарних факультетів. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2005. 320 с.
12. Шинкарук В. Д., Харченко С. В. Латинська мова : Конспект лекцій. URL : https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u51/konspekt_lektsiy_latina_2018.pdf (дата звернення 20.10.2024).
13. Amhag L., Hellström L. & Stigmar M. Teacher educators' use of digital tools and needs for digital competence in higher education. *Journal of Digital Learning in Teacher Education.* 2019. Vol. 35. No. 4. P. 203–220.
14. Farrell J., Nelis D. Augustus and the Poets. Oxford : Oxford University Press, 2013. 298 с.
15. Hardie P. Ovid's Poetics of Illusion. Cambridge : Cambridge University Press, 2002. 356 с.
16. Ørberg H. H. Lingua Latina per se illustrate : Familia Romana (2nd ed.). Mundelein, IL : Focus Publishing, 2005. 328 p.
17. Rack F. Grammatik des Lateinischen und die Indo-Europäische Sprachverwandtschaft. München : Linguistica Press, 1865. 412 p.
18. Rack F. Grammatik der lateinischen Sprache : Ein Vergleich mit den indoeuropäischen Sprachen. Berlin : Weidmannsche Buchhandlung, 1895.
19. Ritschl E. Über die Struktur und Syntax lateinischer Texte. Berlin : Akademie Verlag, 1840. 356 S.
20. Schrott W. Reviving Latin : Language Structures and European Influence. Amsterdam : John Benjamins, 2008. 298 p.
21. Wallace-Hadrill A. Rome's Cultural Revolution. Cambridge : Cambridge University Press, 2008. 468 p.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

- ЛУ УЛС** – Скорина Л. П., Скорина О. А. Латинсько-український, українсько-латинський словник. Київ : Обереги, 2004. 448 с.
- ЛУС** – Трофимук М., Трофимук О. Латинсько-український словник. Львів : ЛБА, 2001. 694 с.
- OLD** – Oxford University Press. The Oxford Latin dictionary (2nd ed.). Oxford University Press, 2012.

REFERENCES

1. Kalishevskiy, H. (1918). *Latynska hramatyka. Praktychnyi kurs* [Latin grammar. Practical course]. Kyiv–Viden: T-vo “Vernyhora” [in Ukrainian].
2. Kuznetsova, V. I., & Rumik, O. V. (2018). *Innovatsiini metody vykladannia latynskoi movy u vyshchyykh navchalnykh zakladakh* [Innovative methods of teaching Latin in higher educational institutions]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Seriya: Filolohiia*, 792, 15–23 [in Ukrainian].
3. Lytvynov, V. D. & Skoryna, L. P. (1990). *Latynska mova* [Latin language]: pidruchnyk. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
4. Masenko, L. (2015). *Vplyv latynskoi movy na terminolohiiu ukrainskoi nauky* [The influence of the Latin language on the Ukrainian science terminology]. *Movoznavstvo*, 3, 56–61 [in Ukrainian].
5. Olenych, R. M. (2001). *Latynska mova* [Latin language]. Lviv: Svit [in Ukrainian].

6. Rizhniak, O. L. (2019). Metodyka vykladannia latynskoi movy dlia studentiv yurydychnykh fakultetiv [Methods of teaching Latin for students of law faculties]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka. Seriya: Yurydychni nauky*, 10, 78–85 [in Ukrainian].
7. Rostomova, L. M. (2018). Korotki vidomosti z istorii latynskoi movy – materynskoi movy yurysprudentsii [Brief information on the history of the Latin language – the mother tongue of jurisprudence]. *Mova i pravo: mater. kruhloho stolu* (09 lystopada 2018 r.). Odesa: ODUVS, 7–12 [in Ukrainian].
8. Rostomova, L. M. (2021). Robochyi konspekt leksii z dystsypliny “Latynska mova” dlia studentiv-filolohiv I kursu: spetsialnist 035 “Filolohiia”, spetsializatsiia 035.041 Hermanski movy i literatura (pereklad vkliuchno), persha anhliiska [Working synopsis of lectures on the discipline “Latin language” for first-year philology students, specialty 035 “Philology”, specialization 035.041 – Germanic languages and literature (including translation), first English.]. Odesa: Odeska politekhnikha [in Ukrainian].
9. Skoryna, L. P., & Churakova, L. P. (2001). Latynska mova dlia yurystiv [Latin language for lawyers]: pidruchnyk / S. V. Semchynskoho (ed.). Kyiv: Ataka, 2001 [in Ukrainian].
10. Tsvyd-Hrom, O. P. (2023). Latynska mova: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity haluzi znan – 03 “Humanitarni nauky” [Latin language: educational and methodological guide for higher education students in the field of knowledge 03 “Humanities”]. Bila Tserkva [in Ukrainian].
11. Shvedov, S. A. (2005). Latynska mova [Latin language]: pidruchnyk dlia humanitarnykh fakultetiv. Kharkiv: KhNU im. V. N. Karazina, 2005 [in Ukrainian].
12. Shynkaruk, V. D., & Kharchenko, S. V. Latynska mova: Konspekt leksii [Latin language: Synopsis of lectures]. Retrieved from: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u51/konspekt_lekciy_latina_2018.pdf [in Ukrainian].
13. Amhag, L., Hellström, L., & Stigmar, M. (2019). Teacher educators’ use of digital tools and needs for digital competence in higher education. *Journal of Digital Learning in Teacher Education*, 35/4, 203–220
14. Farrell, J., & Nelis, D. (2013). *Augustus and the Poets*. Oxford: Oxford University Press
15. Hardie, P. (2002). *Ovid’s Poetics of Illusion*. Cambridge: Cambridge University Press
16. Ørberg, H. H. (2005). *Lingua Latina per se illustrata: Familia Romana* (2nd ed.). Mundelein, IL: Focus Publishing
17. Rack, F. (1865). *Grammatik des Lateinischen und die Indo-Europäische Sprachverwandschaft*. München: Linguistica Press
18. Ritschl, E. (1840). *Über die Struktur und Syntax lateinischer Texte*. [On the Structure and Syntax of Latin Texts] Berlin: Akademie Verlag [in German].
19. Ritschl, E. (1870). *Die Syntax der lateinischen Sprache*. [The Syntax of the Latin Language] Leipzig: B.G. Teubner [in German].
20. Schrott, W. (2008). *Reviving Latin: Language Structures and European Influence*. Amsterdam: John Benjamins
21. Wallace-Hadrill, A. (2008). *Rome’s Cultural Revolution*. Cambridge: Cambridge University Press

REFERENCE LITERATURE

- ЛҮ УЛС** – Skoryna, L. P., & Skoryna, O. A. (2004). Latynsko-ukrainskyi, ukrainsko-latynskyi slovnyk [Latin-Ukrainian, Ukrainian-Latin dictionary]. Kyiv: Oberehy [in Ukrainian].
- ЛҮС** – Trofymuk, M., & Trofymuk, O. (2001). Latynsko-ukrainskyi slovnyk [Latin-Ukrainian dictionary]. Lviv: LBA [in Ukrainian].
- OLD** – The Oxford University Press. (2012). *The Oxford Latin dictionary* (2nd ed.). Oxford University Press [in English].